

УДК 730(477.83-25)-057"19"

Павло **Бондар**

старший викладач кафедри  
монументально-декоративної  
скульптури Львівської національної  
академії мистецтв

## До проблеми ідентичності львівської скульптури авторства Гартмана Вітвера у контексті нових документальних знахідок

© Бондар П., 2017

<http://doi.org/10.5281/zenodo.573836>

**Анотація.** У статті систематизовано біографічні відомості про знакового скульптора Львова першого десятиліття XIX ст. Гартмана Вітвера. Проаналізовано головні гіпотези щодо персоналії львівських скульпторів того часу в контексті документальних і авторитетних літературних джерел. Введено в науковий обіг повний текст авторського підпису на скульптурній групі з будинку №8 по вул. Винниченка у Львові. Зіставлено теоретичні версії зі збереженими до сьогодні матеріальними доказами існування скульптора Г. Вітвера – його підписаними творами.

**Ключові слова:** львівська скульптура, генеалогія, ототожнення, авторські підписи.

**Б**іографічні відомості про львівського скульптора Гартмана Вітвера досить скупі та фрагментарні. Усі відомі документи, що стосуються його особи, висвітлюють другу половину життя Г. Вітвера та пов'язані зі Львовом. Відомо, що в червні 1818 р. Г. Вітвер був прийнятий до львівського цеху будівельників [1]. Був одружений з Терезою (померла 1830 р. на 57 році життя) [2] та мав сина (ім'я невідоме), який 1822 р. закінчив львівську міську школу ім. Пірамовича [3]. Згідно із записом у метричній книзі лікарні парафії костелу св. Антонія у Львові, Гартман Вітвер, скульптор по каменю (sculptor in lapide), помер 9 липня 1825 року від тифу на 51-му році життя [4]. У липні 1828 р. вдова Вітвера

брала участь в урочистості посвячення цехової хоругви [5]. Про походження майстра документальних відомостей немає [6], а про його освіту довідуємося з авторського підпису на надгробку К Яблоновській «II HARTMANN WITWER AKADEMISCHER BILDHAUER FESIT» (виконав Гартман Вітвер академічно вишколений скульптор) [7] (іл. 1).

Сьогодні існує дві головні версії щодо походження та особи Г. Вітвера, обидві пов'язані з відомою в науковій літературі династією скульпторів на прізвище Вітвер з австрійського містечка Імст (регіон Тіроль) [6]. Енциклопедія У. Тіма й Ф. Бекера, на яку посилаються і сучасні видання [8], подає генеалогію цієї родини, починаючи від скульптора Йозефа I (пом. 1698 р.) та завершуючи братами Йоганом Міхаелем (1775-?) та Яковом II (1790-1848), синами Йозефа Антона Вітвера (1751-1794).

За версією дослідників Марії Мурин і Романа Дзюбана, львівський скульптор Гартман Вітвер тотожний з уродженням 1 червня 1775 р. у м. Імст Йоганом Міхаелем Вітвером. Свою гіпотезу дослідники аргументують виявленим записом у метричних книгах львівського костелу бернардинів з іменем і прізвищем Міхаеля Вітвера, який був одружений і мав сім'ю [9]. Оскільки в науковій літературі Міхаель Вітвер ототожнюється з Йоганом Міхаелем Вітвером, відомості про місцез перебування та дату смерті якого відсутні [6], то дослідники М. Мурин і Р. Дзюбан припускають, що Міхаель Вітвер після закінчення Віденської академії мистецтв виїхав до Лемберга (Львова), тогочасної столиці новоутвореної провінції Австрійської імперії, де й залишився до смерті під вигаданим іменем «Гартман Вітвер». На підтвердження гіпотези дослідники наводять авторські підписи скульптора Міхаеля Вітвера на пам'ятниках А. Дульської, графині А. Раціборовської та Ю. Зіфітліх, уродженої Шрангнер [9], а також вказують на високий мистецький рівень його творів, оскільки відомо, що 1799 р. Міхаель Вітвер отримав першу премію в класі скульптури Віденської академії мистецтв [10].

За іншою версією, у Львові працювали двоє братів Вітверів. Відповідно до гіпотези В. Вуйцика, це були Гартман і Йоган Вітвери, народжені 1774 р. [12]. Розвиваючи цю версію, В. Овсійчук припускає, що брати були близнюками та виявляли досить відмінні художні орієнтири [13]. На думку Ю. Бірюльова, яку поділяє польський дослідник С. Ніцея [14], Гартман та Йоган Міхаель Вітвери

були братами, народженими відповідно в серпні-жовтні 1774-го та 1 червня 1775 р. [7; 15]. Якщо перебування у Львові Г. Вітвера не викликає сумнівів, то доказовою базою присутності тут Йогана Міхаеля Вітвера Ю. Бірюльову служать згадані відомості про Міхаеля Вітвера [9], а також введений цим дослідником у науковий обіг некролог за сницарем Яном Вітвером, який помер у Львові 1811 р. [16].

Проаналізувавши кожну з гіпотез, доходимо висновку, що достатньої кількості аргументів на користь будь-якої з них немає. Зараз у науковому обігу поширені відомості, окрім Г. Вітвера, про М. Вітвера [9] та про Яна Вітвера [16], і кожна з версій ґрунтується на ототожненні когось із них. Інформацію про перебування М. Вітвера у Львові та його фах перевірити важко (втрачені вихідні дані документа), що вносить сумніви у версію тотожності Гартмана Вітвера з Йоганом Міхаелем Вітвером. Також важливо наголосити, що сьогодні жодного повного та чіткого авторського підпису Міхаеля Вітвера на території Галичини не виявлено. На могилі Анни Дульської на Личаківському кладовищі викарбувано лише літери «М» «W», які тільки гіпотетично можна вважати абрєвіатурою від «Міхаель Вітвер». При детальному вивченні напису на постаменті скульптури пам'ятника А. Раціборовської в с. Новий Милятин, зокрема при зміні освітлення перша літера чітко прочитується як «Н» – Гартман, а не як «М» – Міхаель (іл. 2), про що полемізує Р. Дзюбан [9; 11]. Авторський підпис на могилі Ю. Зівітліх можна прочитати по-різному, оскільки абрєвіатура імені скульптора творить знак, утворений літерами «Н» і «М», який виглядає так «NM» (іл. 3). На користь гіпотези, що Гартман – це псевдонім Вітвера, вказує те, що в німецькомовних землях прикметник гартман, що означає «тверда, сувора людина», більш поширений як прізвище, а не як ім'я. До речі, в інвентарних книгах Личаківського цвинтаря у Львові вказано (запис виконано олівцем під час інвентаризації наприкінці XIX ст.), що Гартман Вітвер похований у гробівці Гартманів на полі №10. Напевно, це лише припущення, оскільки хворих на тиф у той час, виходячи із санітарно-епідеміологічних міркувань, хоронили окремо.

Щодо іншої гіпотези, то існування Яна Вітвера не викликає сумніву. Проте його ототожнення з Міхаелем Вітвером і з Йоганом Міхаелем Вітвером залишається гіпотезою, особливо, якщо врахувати те, що дата народження Яна Вітвера відповідно до об-

рахунків за некрологом у «Gazetie Lwowskiej», та дата народження Йогана Міхаеля Вітвера не збігаються (до прикладу, В. Вуйцик вважає датою народження Яна Вітвера кінець 1774 р). Також неоднозначним залишається питання гіпотетичної колонізації Йогана Вітвера, оскільки масова колонізація німців у Галичині почалася після 1831 р. [17, с. 267], а в час наполеонівських воєн (до 1814 р.) навпаки – загострилися міжнаціональні протистояння у Львові [18, с. 213]. Крім цього, Й.М. Вітвер походив з Тіролю, відомого відданістю австрійській короні [19]. Відкритим залишається питання про творчий доробок сницаря Яна Вітвера. Сницарем у Львові називали і скульптора в дереві, і ремісника-столяра [7]. Чи був Ян Вітвер скульптором – невідомо, і це питання зовсім не однозначне. До прикладу, у наукових колах до сьогодні точаться дискусії щодо фаху львівського сницаря першої половини XVIII ст. Конрада Кученрайтера [20]. Також слід враховувати й те, що популярність дерева як скульптурного матеріалу відходила в минуле разом з епохою бароко, а академічно вишколені скульптори класицизму надавали перевагу каменю та бронзі [21]. Тож факт відсутності підписних робіт Яна Вітвера за умов його тотожності з Йоганом Міхаелем Вітвером сприймається досить дивним у світлі інформації про неабиякий творчий потенціал останнього та його нагороду у Віденській академії образотворчих мистецтв [10].

Про те, що Йоган Міхаель Вітвер і Гартман Вітвер були братами, наукові першоджерела нічого не говорять. Відомо, що Йозеф Антон Вітвер мав лише двох синів – Йогана Міхаеля та Якуба II [6; 8]. Причини, які спонукали деяких дослідників [7, 14, 15] пов'язати Гартмана Вітвера до генеалогії роду Вітверів з м. Імст, нам невідомі, оскільки ці автори користуються знаними в науковій літературі та цитованими літературними джерелами [6], у яких Г. Вітвер розглядається окремо від родинного дерева Вітверів з Тіролю.

Незважаючи на різні гіпотези, найбільш достовірним свідченням існування митця залишаються матеріальні докази його присутності – його твори. З чотирьох відомих сьогодні повних підписів на скульптурах усі належать різцю Гартмана Вітвера. При житті Г. Вітвер був досить загадковою особою та міг мати ще одне ім'я, про що говорить також Ю. Бірюльов [7]. Це виявляється в написі надгробку Яблоновської, де перед іменем ГАРТМАНН стоїть знак «II», який можна відчитати як літеру «M» [7], а також про це

свідчить уже згаданий підпис на могилі Ю. Зівітліх. Окрім цього, досить дивним є той факт, що остання підписна робота скульптора виконана близько 1809 р., у той час як помер він 1825 р.

Найранішим слід вважати підпис на скульптурі аттику будинку №8 по вул. Винниченка у Львові. Відповідно до нової атрибуції, часом спорудження будинку, а також виконання скульптурного оздоблення вважаються 1804-1805 рр. [7; 9; 14]. Напис розташований на щиті скульптури Мінерви та частково заступлений спиною скульптури Беллони. Донедавна його взагалі не було видно під товстим шаром фарби, проте зараз, коли фарба злущилась, його частково можна розібрати, незважаючи на ерозію каменю. Піднявшись на аттик, нам вперше вдалося прочитати ім'я скульптора повністю: «Hartman Witwer в [?]: h [?]: p: v [?]: с [?]» (іл. 4).

Наступним за хронологією створення є пам'ятник графині Катерині Яблоновській у Латинському кафедральному соборі у Львові, виконаний 1806 р. На щиті плакальниці виконано найдовший з усіх напис: «II HARTMANN WITWER AKADEMISCHER BILDHAUER FESIT».

Ще один підпис розташований на надмогильному пам'ятнику графині Антоніні Раціборовської (виконаний 1808 р.) у парафіяльному храмі с. Новий Милятин Буського району Львівської обл. На прямокутній підставці під скульптурою плакальника написано: «H: WITWER. v: с:».

Останній з відомих підписів виконано 1809 р. на надгробку Ю. Зівітліх, уроджені Шрангнер, на полі №6 Личаківського некрополя: «M WITwer. B:» (іл. 4).

#### Висновки.

1. На підставі документів відомо, що у Львові на початку XIX ст. працювали принаймні два Вітвери: скульптор у камені Гартман Вітвер і сницар Ян Вітвер (повне ім'я та фах третього Вітвера – Міхаеля перевірити не вдалося).

2. Відповідно до відомої в науковій літературі генеалогії династії скульпторів Вітверів з м. Імст існує лише двоє братів Вітверів: Йоган Міхаель і Якуб. Отже, якщо пов'язувати Гартмана Вітвера до цього родинного дерева, то може бути лише одна гіпотеза: Гартман та Міхаель Вітвер – одна людина.

3. Сьогодні документальних підтверджень родинних зв'язків між Гартманом Вітвером і Яном Вітвером не виявлено.

1. Книга записів протоколів зборів львівського Цеху Мулярів та Каменярів за роки 1582-1879 // ЦДІАЛ України. Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 966. – Арк. 195
2. Lista osób we Lwowie zmarłych // Gazeta Lwowska. – 1830. – 23 kwietnia. – Dodatek do nr 46. – S. 757.
3. Опа́лек М. Ze starych katalogów / М. Опа́лек // Kurjer Lwowski. – 1918. – № 253. – 5 czerwca, (wydanie wieczorne). – S. 2; Опа́лек М. Poezja rozódkłych papierów // Wiek Nowy. – 1933. – № 97467. – 7 grudnia. – S. 4.
4. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Ф. 618. – Оп. 2. – Спр. 1053. – Арк. 117 зв.
5. Книга записів протоколів зборів львівського Цеху Мулярів та Каменярів за роки 1582-1879 // ЦДІАЛ України. Ф.52. Оп.2. Спр.966. Арк. 197.
6. Thieme U., Becker F. Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gedenwart / U. Thieme, F. Becker. – Leipzig, 1947. – S. 145.
7. Бірюльов Ю. Львівська скульптура від раннього класицизму до авангардизму (середина XVIII – середина XX ст.) / Ю. Бірюльов. – Львів : Априорі, 2015. – 528 с.; Biriulow J. Rzeźba Lwowska od połowy XVIII wieku do 1939 roku / J. Biriulow. – Warszawa, 2007. – S. 29.
8. Mair J., Wittmann H. Die Bildhauerarbeiten der Imster Künstlerfamilie Witwer im Außerfern // Extra verren. Jahrbuch des Museumsvereins des Bezirkes Reutte. – 2013. – № 8. – S. 202.
9. Дзюбан Р. Мистецька спадщина львівського скульптора Гартмана Вітвера / Р. Дзюбан // Пам'ятки України: історія та культура. – 2004. – №1. – С. 102-113; Дзюбан Р. Гартман Вітвер: Деякі штрихи до біографії та творчості Митця / Р. Дзюбан // Поступ. – 1998. – № 210. – 7 листопада. – С. 10.
10. Wurzbach C. von. Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich / C. Von Wurzbach. – Wien, 1889. – S. 179.
11. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego Województwa Ruskiego. – Kraków, 1996. – Т. 4. – S. 76.
12. Вуйцик В. Скульптор Іван Щуровський / В. Вуйцик // Записки НТШ. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. – Львів, 1998. – Т. 236 (ССХХХVI). – С. 408–416. (як нам стало відомо, дослідник опирався на некрологи за Яном Вітвером і Гартманом Вітвером у «Gazeta Lwowska»).
13. Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві / В. Овсійчук. – Київ : Дніпро, 2001. – 444с.
14. Nicieja S. Lwów ogród snu i pamięci / S. Nicieja. – Wrocław-Warszawa-Krakow : Zakład narodowy im. Ossolinskich, 2010. – 540 s.

15. Бірюльов Ю. Брати Вітвери – майстри львівського класицизму / Ю. Бірюльов // Галицька брама. – 2004. – № 7-12 (115-120). – С. 12-15.
16. Lista osób we Lwowie zmarłych // Gazeta Lwowska. – 1811. – № 33. – 23 lipca. – Dodatek II. – S. 848.
17. Röskaŭ-Rydel I. Życie kulturalne niemców we Lwowie w latach 1772-1848 // Львів: місто-суспільство-культура : зб. наук. праць / Львівський державний університету ім. І. Франка ; [за ред. М. Мудрого]. – Львів : ЛДУ ім. І.Франка, 1999. – 640 с.
18. Ададуров В. Львів у наполеонівську епоху // Львів: місто-суспільство-культура : зб. наук. праць / Львівський державний університету ім. І. Франка ; [за ред. М. Мудрого]. – Львів : ЛДУ ім. І. Франка, 1999. – 640 с.
19. Цьольнер Е. Історія Австрії / Е.Цьольнер; [наук. ред. В.Расевич. Пер. з нім. Р.Дубасевича, Х.Назаркевич, А.Онишка, Н.Іваничук]. – Львів : Літопис, 2001. – 712 с.
20. Александрович В. Львівське середовище скульпторів європейської традиції у першій половині XVIII століття / В. Александрович // Львівська національна галерея мистецтв. Дослідження і матеріали : наук. зб. Випуск III. 2010 – 2011. – Львів : Центр Європи, 2012. – С. 13 – 43.
21. Виппер Б. Введение в историческое изучение искусства / Б. Виппер. – Москва : Изобразительное Искусство, 1985. – 285 с.

#### ANNOTATION

**Pavlo Bondar. The problem of identity Lviv sculpture authorship Witwer Hartmann in the context of the new documentary finds.** Article systematized biographical information about the city sign sculptor of the first decade of the nineteenth century Hartman Witwer. Analysis of the main hypotheses about the personalities of Lviv sculptors of the time in the context of the documentary and authoritative literature. Put into scientific circulation the full text of the author's signature sculptural group at the house №8 on the Vinnichenka street. Comparisons with theoretical version saved to date the material evidence of the existence H.Vitvera sculptor – his signed works

**Keywords:** Lviv sculpture, genealogy, identification, author signatures.

#### АННОТАЦИЯ

**Павел Бондар. К проблеме идентичности львовской скульптуры авторства Гартмана Витвера в контексте новых документальных находок.** В статье систематизированы биографические сведения о знаковом скульпторе Львова первого десятилетия XIX в. Гартмана Витвера. Про-

анализированы главные гипотезы относительно персоналий львовских скульпторов того времени в контексте документальных и авторитетных литературных источников. Введено в научный оборот полный текст авторской подписи на скульптурной группе из дома №8 по ул. Винниченко во Львове. Сопоставлены теоретические версии с сохранившимися до сих пор материальными доказательствами существования скульптора Г. Витвера – его подписанными произведениями.

**Ключевые слова:** львовская скульптура, генеалогия, отождествление, авторские подписи.